

ปากน้ำประแส

จังหวัดระยอง

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการศึกษาดานภาพนกน้ำอพยพและถิ่นที่อยู่อาศัยสำคัญในประเทศไทย

ที่ปรึกษา

นางชนวนันท์ ภักดิ์จิตต์
เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
นายทรงเกียรติ ตาตะยานนท์
รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
นางกตัญญู ธรรมกุล
ผู้อำนวยการกองจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

บรรณาธิการ

นายวัลลภ ปรีชามาตย์
ผู้อำนวยการกลุ่มงานขับเคลื่อนนโยบายและกลไก
นางสาวตติยา อุตระการ
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
นางอุษารักษ์ จันทร์ภักดิ์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ
นางสาวนิชนันท์ ทองแดง
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ
นายพงศ์วิรุฒิ ธีระวัฒน์
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ
นางสาวมยุรี ชัญพลา
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

คณะที่ปรึกษา

นางอรพินท์ คงเดชศักดิ์
ผศ.ดร.นฤมล แก้วจำปา
นางสาวกิตติยา พิกทยา
นายดนภัทร ตามรสวรรณ
รศ.ดร.อนุชา เพียรชนะ
ผศ.ดร.ปิยะกาญจน์ เกียรติกรพิชัย
นางสาวขวัญข้าว สิงห์เสนี
ดร.สาโรจน์ โพธิ์เกษม
ดร.ธีรเวทย์ สิมโกลวิลาศ
ว่าที่ร้อยตรีนิยม ทองเหมือน
นายทรงยศ อยู่สุข
นางสาวภาณิชา ตัญวีเชียร

เรียบเรียงโดย บริษัท เกสโก จำกัด
พิมพ์ครั้งที่ 1 สิงหาคม 2568
จำนวน 50 เล่ม
พิมพ์ที่ บริษัท หนึ่งเก้าสองเก้า จำกัด

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
รายงานสรุปข้อมูลสถานภาพนกน้ำอพยพ ปากน้ำประแส จังหวัดระยอง
โครงการศึกษาดานภาพนกน้ำอพยพและถิ่นที่อยู่อาศัยสำคัญในประเทศไทย. กรุงเทพฯ

สนับสนุนการจัดทำและจัดพิมพ์

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ภายใต้ โครงการศึกษาดานภาพนกน้ำอพยพและถิ่นที่อยู่อาศัยสำคัญในประเทศไทย

ปากน้ำประแส

จังหวัดระยอง

1. นกน้ำอพยพและถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ

นกน้ำอพยพ มีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศและเป็นดัชนีชี้วัดความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม โดยมีพฤติกรรมเคลื่อนย้ายถิ่นตามฤดูกาลผ่านหลายประเทศ ซึ่งประเทศไทยตั้งอยู่บนเส้นทางการบินอพยพ เอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย (EAAF) ที่มีความสำคัญในระดับโลก ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพครอบคลุมทั้งพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติ เช่น ป่าชายเลน หนอง บึง และชายฝั่งทะเล รวมถึงพื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น นาข้าวและนาเกลือ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและจุดพักสำคัญ อย่างไรก็ตาม พื้นที่เหล่านี้กำลังถูกคุกคามจากการพัฒนาเมือง การใช้ประโยชน์ที่ดินที่เปลี่ยนแปลง มลพิษ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างเร่งด่วนเพื่อรักษาประชากรนกน้ำอพยพให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

การอพยพของนกน้ำอพยพ

นกน้ำเป็นสัตว์ปีกที่มีการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศ และความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารตามฤดูกาล โดยปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้นกน้ำต้องอพยพคือ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศระหว่างฤดูร้อนและฤดูหนาวในซีกโลกเหนือ ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดและแหล่งขยายพันธุ์หลักของนกน้ำอพยพหลายชนิด ในช่วงฤดูร้อนบริเวณเขตนานาว เช่น โซบีเรีย อลาสกา และพื้นที่ทางตอนเหนือของทวีปเอเชียและยุโรป จะมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการทำรัง วางไข่ และเลี้ยงลูกอ่อน เพราะมีแหล่งอาหารสมบูรณ์ ทั้งสัตว์น้ำขนาดเล็ก แมลง และพืชน้ำ

แต่เมื่อเข้าสู่ฤดูหนาว อุณหภูมิจะลดต่ำลง พื้นที่ชุ่มน้ำและทะเลสาบจำนวนมากถูกปกคลุมด้วยน้ำแข็ง แหล่งอาหารลดน้อยลงอย่างรุนแรง ทำให้นกน้ำอพยพไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ จึงต้องอพยพบินลงสู่พื้นที่ที่อบอุ่นกว่าในเขตร้อนหรือเขตกึ่งร้อนชื้น ซึ่งมีอาหารและที่อยู่อาศัยเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตและสะสมพลังงาน เพื่อรองรับการเดินทางกลับขึ้นไปยังถิ่นกำเนิดในฤดูร้อนถัดไป

การอพยพนี้จึงไม่ใช่เพียงการหนีความหนาวเย็นเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกทางนิเวศวิทยา ที่ช่วยให้นกน้ำอพยพมีโอกาสอยู่รอดและสืบพันธุ์ได้อย่างต่อเนื่อง วงจรการอพยพของนกน้ำอพยพจึงเกิดขึ้นเป็นวัฏจักรทุกปี โดยในช่วงเดือน ตุลาคม-พฤศจิกายน นกน้ำอพยพจะเริ่มทยอยบินลงมาสู่เขตร้อนเพื่อพักอาศัยและเมื่อเข้าสู่เดือน กุมภาพันธ์-เมษายน จะบินกลับไปยังซีกโลกเหนือเพื่อเข้าสู่ฤดูผสมพันธุ์อีกครั้ง

ประเทศไทยถือเป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญบนเส้นทางการบิน East Asian–Australasian Flyway (EAAF) ซึ่งพาดผ่านตั้งแต่เขตไซบีเรียและออสเตรเลีย ลงมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และไปจนถึงออสเตรเลีย พื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่งของไทย โดยเฉพาะบริเวณอ่าวไทยตอนใน จึงมีความสำคัญในฐานะแหล่งพักพิงและแหล่งอาหารของนกน้ำอพยพจำนวนมาก นอกจากจะช่วยให้นกเหล่านี้ดำรงวงจรชีวิตได้ตามปกติแล้ว ยังสะท้อนถึงความสำเร็จและความสำคัญทางนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศโลกอีกด้วย

นกน้ำอพยพที่สำคัญ

นกน้ำอพยพที่พบในประเทศไทยมีความหลากหลายสูง และมีความสำคัญทั้งในเชิงนิเวศและเชิงอนุรักษ์ หนึ่งในกลุ่มที่โดดเด่นและมักได้รับความสนใจเป็นพิเศษ คือ กลุ่มนกชายเลน (Shorebirds/Waders) ซึ่งส่วนใหญ่มีขนาดเล็กถึงกลางอาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลพื้นที่ชุ่มน้ำน้ำกร่อยและหาดเลนพวกมันเป็นดัชนีชี้วัดความสมบูรณ์ของระบบนิเวศชายฝั่ง เนื่องจากต้องพึ่งพาแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ เช่น หนอนทะเล กุ้ง หอย และสัตว์หน้าดินขนาดเล็ก ภายในกลุ่มนี้มีหลายชนิดที่อยู่ในภาวะถูกคุกคามระดับโลก เช่น นกชายเลนปากช้อน จัดอยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered – CR) ถือเป็นนกน้ำที่หายากมาก พบได้เฉพาะ บางพื้นที่ของอ่าวไทยและปากแม่น้ำที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ นกทะเลขาเขียวลวยจุด และนกน็อตใหญ่ อยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ (Endangered – EN) นกชายเลนปากโค้ง และนกชายเลนปากกว้าง มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable – VU)

นกทะเลขาเขียวลวยจุด

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/nongre1>

นกน็อตใหญ่

ที่มาภาพ : <https://dktne.com/web59/?p=2030>

นกชายเลนปากโค้ง

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/cursan>

นกชายเลนปากกว้าง

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/brbsan>

การจำแนกชนิดของนกชายเลนถือเป็นความท้าทาย เนื่องจากมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก ทั้งรูปร่าง สีขน และพฤติกรรม โดยผู้สังเกตต้องอาศัยประสบการณ์และความรู้ด้านลักษณะทางกายวิภาค เช่น รูปร่างของปาก ความยาวขา ลักษณะการบิน และพฤติกรรมการหาอาหารในพื้นที่หาดเลน ความซับซ้อนนี้เองทำให้นกชายเลนเป็นกลุ่มที่ดึงดูดนักดูนก นักวิจัย และนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีความสนใจเข้ามาสำรวจและเรียนรู้

นอกจากกลุ่มนกชายเลนแล้ว ยังมีนกน้ำกลุ่มอื่น ๆ ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ได้แก่ กลุ่มนกเป็ดน้ำ ซึ่งหลายชนิดอพยพลงมาพักอาศัยตามบึง หนอง และอ่างเก็บน้ำ กลุ่มนกยาง พบกระจายตามพื้นที่ชุ่มน้ำทุ่งนา และป่าชายเลน และนกกาน้ำ หากินรวมกันเป็นฝูงใหญ่ในแม่น้ำและทะเลสาบ

การมีอยู่ของนกน้ำอพยพเหล่านี้ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย แต่ยังช่วยเสริมสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะการดูนก ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

เป็ดแดง

นกยางจีน

นกกาน้ำใหญ่

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/lewduc1>

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/chiegr>

ที่มาภาพ : <https://ebird.org/species/grecor>

ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ

หลังจากอพยพออกจากแหล่งกำเนิดในซีกโลกเหนือ นกน้ำอพยพจำนวนมากจะมุ่งหน้าสู่พื้นที่ที่มีภูมิอากาศอบอุ่นกว่า โดยเลือกใช้พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นจุดหมายปลายทางสำคัญ เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้มีทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร แหล่งน้ำ และพื้นที่พักพิงที่ปลอดภัย

รูปแบบการใช้พื้นที่ของนกน้ำอพยพสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะหลัก ได้แก่

(1) แหล่งพักพิงระยะสั้น เป็นพื้นที่ที่นกน้ำอพยพแวะพักเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ เพื่อเติมพลังงานและสะสมสารอาหาร ก่อนจะบินต่อไปยังจุดหมายที่ไกลออกไป เช่น ออสตราเลียและนิวซีแลนด์ พื้นที่เหล่านี้มักเป็นหาดเลน ปากแม่น้ำ และชายฝั่งทะเลที่อุดมไปด้วยสัตว์น้ำหน้าดิน

(2) แหล่งพักพิงระยะยาว เป็นพื้นที่ที่นกน้ำเลือกใช้ตลอดช่วงฤดูหนาวหรือฤดูอพยพ โดยใช้เวลาพักอาศัยประมาณ 6-7 เดือน เพื่อสะสมพลังงานและปรับสภาพร่างกาย ก่อนที่จะเดินทางกลับไปยังซีกโลกเหนือเพื่อผสมพันธุ์และวางไข่

สำหรับประเทศไทย ถือเป็นจุดพักพิงสำคัญในเส้นทางการบิน East Asian-Australasian Flyway (EAAF) โดยพื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่ง เป็นถิ่นอาศัยหลักของนกน้ำอพยพ เช่น อ่าวไทยตอนในบริเวณจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี ซึ่งมีหาดเลนกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ เป็นจุดพักที่สำคัญของนกชายเลนหายาก เช่น นกชายเลนปากช้อน แหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ เช่น บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกเป็ดน้ำและนกอพยพหลากหลายชนิด

พื้นที่เหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นสถานที่พักอาศัยสำหรับเติมพลังงาน สำหรับนกน้ำอพยพเท่านั้น แต่ยังเป็นห่วงโซ่สำคัญของเส้นทางอพยพระดับโลก หากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งถูกทำลายหรือเสื่อมโทรม จะส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของนกน้ำในทั้งระบบ เพราะนกไม่สามารถบินข้ามระยะทางยาวไกลได้ หากไม่มี จุดพักที่เหมาะสม

ที่มาภาพ : <https://abirdwatch.wordpress.com/wp-content/uploads/2009/12/salt03.jpg>

ที่มาภาพ : <https://mgronline.com/local/detail/9630000002424>

พื้นที่ที่เหมาะสมกับการพักพิงของนกน้ำอพยพ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์และปลอดภัยต่อการอยู่อาศัย เช่น ป่าชายเลน หาดเลน ปากแม่น้ำ และพื้นที่น้ำตื้นที่มีสัตว์หน้าดินอย่างหอย กุ้ง และปู นอกจากนี้ พื้นที่เกษตรกรรมบางประเภท เช่น นาข้าว นาเกลือ หรือบ่อกุ้งร้าง สามารถใช้เป็นแหล่งพักพิงได้ สิ่งสำคัญคือ พื้นที่ต้องมีความเปียกสpong ไม่ถูกรบกวนจากกิจกรรมมนุษย์ และอยู่ในเส้นทางบินหลัก เพื่อให้ นกน้ำอพยพใช้เป็นจุดพักและสะสมพลังงานระหว่างการเดินทางไกล พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นถิ่นอาศัยของ นกน้ำอพยพนั้น มีความหลากหลายทั้งในเชิงกายภาพและการใช้ประโยชน์ โดยทั่วไปจำแนกออกเป็น 3 ประเภทหลัก (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2566) ประกอบด้วย

- **พื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดิน (Inland Wetlands)** ประกอบด้วย แหล่งน้ำไหล (Riverine) (แม่น้ำลำธาร คลอง ห้วย ที่มีน้ำไหลตลอดปี หรือน้ำไหลบางฤดู) ที่ราบลุ่มฝั่งแม่น้ำ (หญ้าหรือพรุหญ้า ป่าพรุ) ที่ลุ่มชื้นแฉะ หรือหนองน้ำ (Swamp) และทะเลสาบ หรือ บึง ลักษณะเด่นของพื้นที่ คือ มีความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร ทั้งพืช น้ำ สัตว์น้ำ และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง จึงเหมาะสำหรับนกน้ำอพยพหลายชนิดที่ใช้เป็นแหล่งพักพิง

- **พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลและชายฝั่ง (Marine and Coastal Wetlands)** ประกอบด้วย ทะเล และชายฝั่งทะเล (Marine and Coastal) (หาดทราย แนวปะการัง รวมทั้งเกาะในทะเล) ปากแม่น้ำ (Estuarine) ป่าชายเลน (Mangroves) และหาดโคลน หรือ หาดเลน (Mud flat) เป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการพักอาศัยและเป็นแหล่งอาหารของนกชายเลนและนกน้ำอพยพ โดยเฉพาะอาหารหลักจากสัตว์หน้าดิน เช่น หอย ปู และกุ้ง

- **พื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น (Human-Made Wetlands)** เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยที่สำคัญของนกน้ำอพยพ ได้แก่ นาเกลือ นาข้าว อ่างเก็บน้ำ ซึ่งแม้จะไม่ใช่วิถีธรรมชาติ แต่สามารถทำหน้าที่เป็นที่พักอาศัยชั่วคราวและแหล่งอาหารสำหรับนกน้ำอพยพ

2. การบริหารจัดการพื้นที่ถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อการอนุรักษ์นกน้ำอพยพ

การบริหารจัดการพื้นที่ถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อการอนุรักษ์นกน้ำอพยพเป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งรักษาและฟื้นฟูความสมบูรณ์ของระบบนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งสำคัญทางนิเวศวิทยา เพื่อให้สามารถรองรับความต้องการพื้นฐานของนกน้ำอพยพทั้งด้านอาหาร แหล่งพักพิง ตลอดเส้นทางการอพยพ การดำเนินงานด้านนี้ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากหลายภาคส่วน การใช้ข้อมูลเชิงวิชาการที่ถูกต้อง และการจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างยั่งยืน ซึ่งจะช่วยให้ประชากรนกน้ำอพยพสามารถดำรงอยู่ได้ พร้อมทั้งสนับสนุนพันธกรณีด้านการอนุรักษ์ในระดับประเทศและนานาชาติ

การบริหารจัดการในระดับสากล

โครงการความร่วมมือพันธมิตรสำหรับการอนุรักษ์นกน้ำอพยพและการใช้ประโยชน์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพอย่างยั่งยืน ในเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก – ออสเตรเลีย (Partnership for the Conservation of Migratory Waterbirds and the Sustainable Use of their Habitats in the East Asian – Australasian Flyway หรือ The East Asian- Australasian Flyway Partnership : EAAFP) เป็นการริเริ่มระดับภูมิภาคภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Regional Initiatives: RRI)

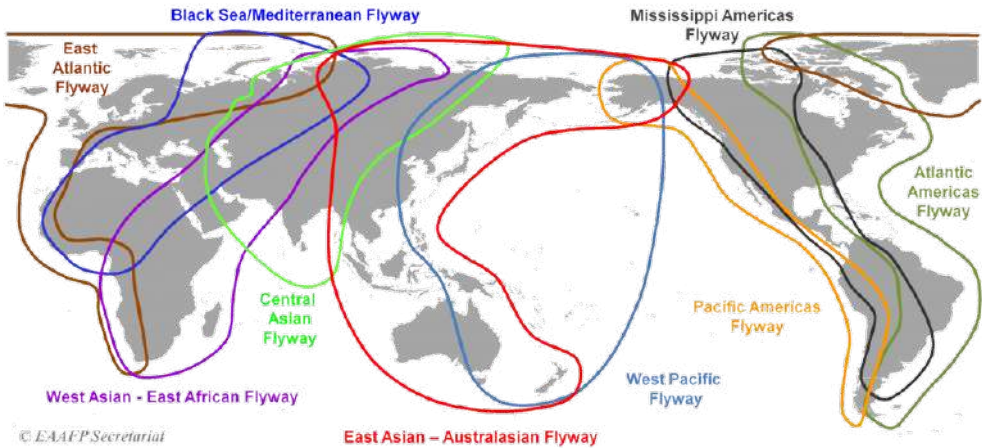
โดยเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย เป็นหนึ่งในเก้าเส้นทางนกน้ำอพยพหลักที่สำคัญของโลก ทอดยาว จากระเซียตะวันออก (สหพันธรัฐรัสเซีย) และอลาสก้า (สหรัฐอเมริกา) ไปทางใต้ผ่านเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไปถึงเครือรัฐออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ครอบคลุม 22 ประเทศ โดยเส้นทางการบินนี้ เป็นที่อยู่ของนกน้ำอพยพมากกว่า 50 ล้านตัว จากประชากรนกกว่า 250 สายพันธุ์ รวมทั้งนกที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคาม 36 สายพันธุ์ และนกที่อยู่ในสถานภาพใกล้ถูกคุกคาม 19 สายพันธุ์

แผนกลยุทธ์ของ EAAFP

EAAFP มีกรอบแนวทางการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ของพันธมิตรในเส้นทางบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย ค.ศ. 2019-2028 (EAAFP Strategic Plan 2019 - 2028) ซึ่งได้รับการรับรองในการประชุมภาคีพันธมิตร (Meeting of Partners to the Partnership for East Asian-Australasian Flyway: MOP) ครั้งที่ 10 ณ เมืองฉางเจียง สาธารณรัฐประชาชนจีน

แผนกลยุทธ์ ได้กำหนดเป้าหมายผลผลิต ตัวชี้วัด และกรอบแนวทางในการรายงานผลการดำเนินงาน เพื่อให้ภาคีสมาชิกใช้เป็นแนวทางในการจัดการ (EAAFP, 2018) และมีวัตถุประสงค์ของแผนกลยุทธ์ ดังนี้

- 1) สร้างเครือข่ายนกน้ำอพยพที่มีความสำคัญระหว่างประเทศในเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย
- 2) ส่งเสริมการสื่อสาร การให้ความรู้ และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของนกน้ำอพยพและถิ่นที่อยู่อาศัย
- 3) ส่งเสริมการวิจัย และการติดตามนกน้ำอพยพ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- 4) สร้างเสริมศักยภาพของผู้กำกับดูแลพื้นที่ผู้บริหารและชุมชนพื้นถิ่นในการอนุรักษ์นกน้ำอพยพทรัพยากรธรรมชาติและถิ่นที่อยู่อาศัย
- 5) พัฒนาแนวคิดในวงกว้างเพื่อการอนุรักษ์นกน้ำอพยพ โดยเฉพาะชนิดพันธุ์ที่มีความสำคัญในเส้นทางบินและถิ่นที่อยู่อาศัย

เส้นทางนกน้ำอพยพของโลก

การบริหารจัดการในระดับประเทศ

ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกโครงการความร่วมมือพันธมิตรสำหรับการอนุรักษ์นกน้ำอพยพและการใช้ประโยชน์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพอย่างยั่งยืนในเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย (EAAFP) ตั้งแต่ปี 2553 โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยประสานงานกลาง มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์นกน้ำอพยพและถิ่นที่อยู่อาศัยอย่างยั่งยืน การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับทุกภาคส่วน การสร้างความร่วมมือทางด้านวิชาการกับภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเสนอพื้นที่ที่มีศักยภาพ ให้เป็นพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพภายใต้โครงการ EAAFP ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพภายใต้โครงการ EAAFP จำนวน 4 พื้นที่ ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพของ EAAFP ซึ่งประเทศสมาชิกโครงการความร่วมมือพันธมิตรสำหรับการอนุรักษ์นกน้ำอพยพและการใช้ประโยชน์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพอย่างยั่งยืนในเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย(EAAFP)ในการเสนอพื้นที่สำคัญร่วมกันพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพได้ โดยหากเป็นไปตามเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่ง ดังนี้

1. พบประชากรของนกน้ำอพยพมากกว่า 20,000 ตัว เป็นประจำทุกปี
2. พบประชากรของนกน้ำอพยพ ร้อยละ 1/ชนิดพันธุ์ เป็นประจำทุกปี
3. พบนกน้ำอพยพที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคาม ได้แก่ ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR) ใกล้สูญพันธุ์ (EN) และมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU)
4. พบประชากรนกน้ำอพยพมากกว่า 5,000 ตัว ในช่วงฤดูอพยพ
5. พบประชากรนกน้ำอพยพมากกว่า ร้อยละ 0.25/ชนิดพันธุ์ ในช่วงฤดูอพยพ
6. มีความสำคัญกับประชากรนกน้ำอพยพ รวมถึงเป็นที่หลบภัยในช่วงที่สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม

พื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพภายใต้โครงการ EAAFP ในประเทศไทย

พื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพภายใต้ โครงการ EAAFP ในประเทศไทย	ข้อมูลสรุป
 ปากแม่น้ำกระดัง จังหวัดกระบี่	• มีพื้นที่ประมาณ 133,119.625 ไร่ • ลักษณะพื้นที่เป็นปากแม่น้ำ หาดทราย ป่าชายเลน และพื้นที่หญ้าทะเลผืนใหญ่ • พบนกชายเลนทั้งหมด 27 ชนิด เป็นนกน้ำอพยพ 25 ชนิด เช่น นกหัวโตทรายเล็ก นกหัวโตหางดำ นกทะเลขาเขียว ลายจุด และนกชายเลนปากคัง ฯลฯ • เป็นไปตามหลักเกณฑ์ 2, 4
 บ้านปากทะเลแหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี	• มีพื้นที่ประมาณ 54,163 ไร่ • ลักษณะพื้นที่เป็นป่าชายเลนและที่ราบลุ่มทอดยาวไปตามชายฝั่งทะเลด้านใต้ของอ่าวไทยตอนใน • พบนก 245 ชนิด ประกอบด้วย นกประจำถิ่น 102 ชนิด และนกน้ำอพยพ 143 ชนิด เช่น นกชายเลนปากช้อน นกกาบบัว นกกระทง และนกขอมทะเลดอกแดง ฯลฯ • เป็นไปตามหลักเกณฑ์ 1, 2, 3
 นาเกลือบ้านโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร	• มีพื้นที่ประมาณ 47,259 ไร่ • ลักษณะพื้นที่ ประกอบด้วย นาเกลือ ป่าชายเลน ลำคลอง แม่น้ำ และทะเล • พบนก 189 ชนิด ประกอบด้วย นกประจำถิ่น 85 ชนิด และนกน้ำอพยพ 84 ชนิด เช่น นกทะเลขาเขียวลายจุด นกชายเลนปากช้อน และนกนีโอโตใหญ่ ฯลฯ • เป็นไปตามหลักเกณฑ์ 1, 2, 3
 ศูนย์ศึกษาธรรมชาติกองทัพบก (บางปู) เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี จังหวัดสมุทรปราการ	• มีพื้นที่ประมาณ 125 ไร่ • ลักษณะพื้นที่ ประกอบด้วย ป่าชายเลน หาดโคลน และที่ลุ่มน้ำเค็ม • พบนกมากกว่า 300 ชนิด เช่น นกนางนวลธรรมดา นกปากแอมหางดำ นกหัวโตหลังจุดสีทอง ฯลฯ • เป็นไปตามหลักเกณฑ์ 1, 2, 3

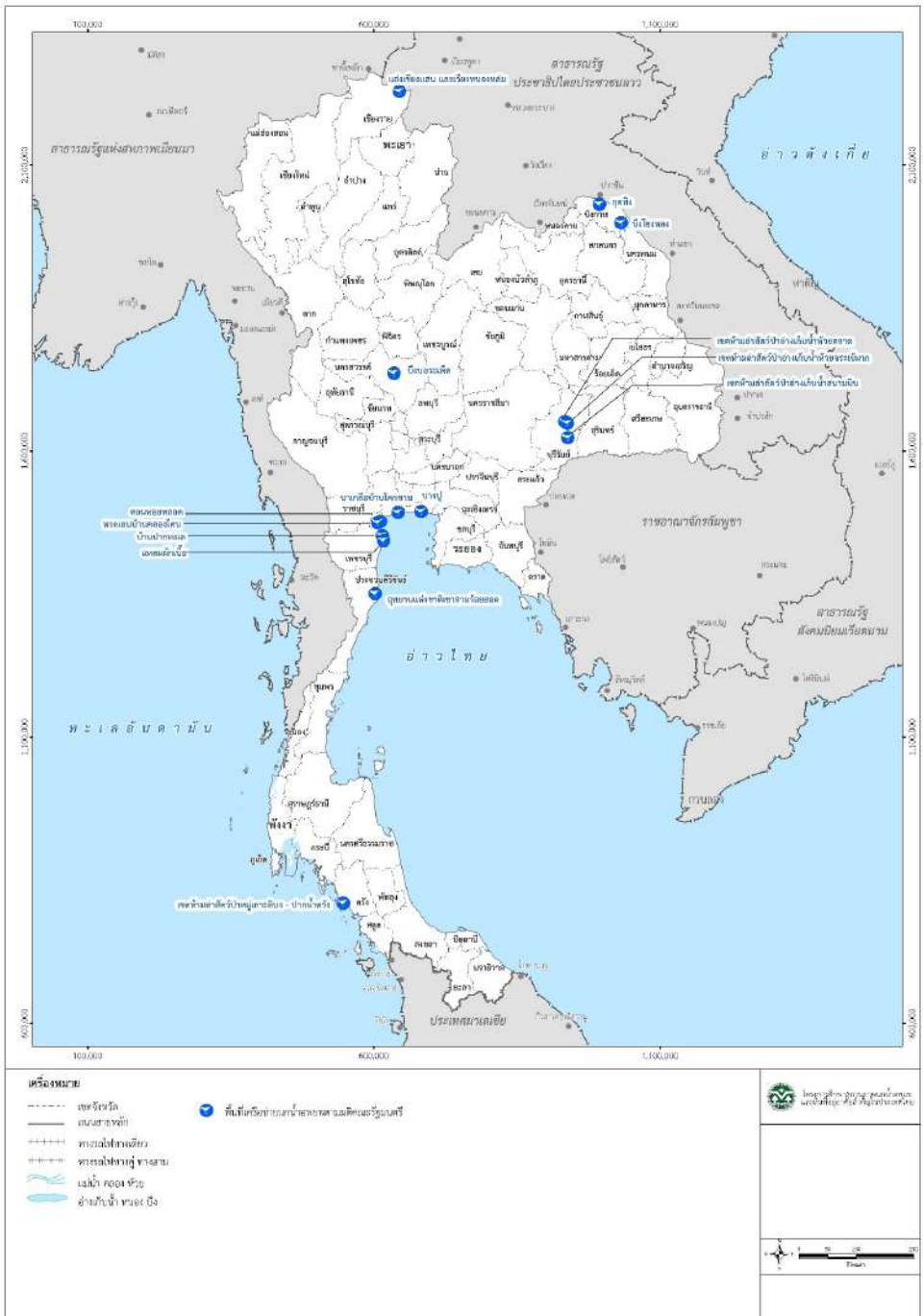
นอกจากนี้ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2553 เห็นชอบให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) เป็นหน่วยประสานงานกลาง โครงการความร่วมมือพหุพันธมิตรสำหรับการอนุรักษ์นกน้ำอพยพและการใช้ประโยชน์ ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพอย่างยั่งยืน ในเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย และเห็นชอบ ในการเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติของประเทศไทย เป็นพื้นที่เครือข่ายอนุรักษ์นกน้ำอพยพ ตามโครงการความร่วมมือสำหรับการอนุรักษ์นกน้ำอพยพ ประกอบด้วย

1. พื้นที่ชุ่มน้ำหลัก 9 แห่ง ได้แก่

- ▶ แอ่งเชียงแสน และเวียงหนองล่อง จังหวัดเชียงราย
- ▶ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์
- ▶ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง - ปากน้ำตรัง จังหวัดตรัง
- ▶ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำห้วยตลาด จังหวัดบุรีรัมย์
- ▶ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำสนามบิน จังหวัดบุรีรัมย์
- ▶ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก จังหวัดบุรีรัมย์
- ▶ อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ▶ กุดทิง จังหวัดบึงกาฬ
- ▶ บึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ

2. พื้นที่ชุ่มน้ำย่อยในอำเภอไทยตอนใน 6 แห่ง ได้แก่

- ▶ บ้านปากทะเล จังหวัดเพชรบุรี
- ▶ แหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี
- ▶ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติกองทัพบก (บางปู) เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี จังหวัดสมุทรปราการ
- ▶ ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม
- ▶ หาดเลนบ้านคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม
- ▶ นาเกลือบ้านโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร

พื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2553
และพื้นที่ที่มีความสำคัญในการเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ

3. สถานภาพพื้นที่ปากน้ำประแส จังหวัดระยอง

ปากน้ำประแส จังหวัดระยอง มีพื้นที่ประมาณ 19,219 ไร่ (3,075.14 เฮกเตอร์) ครอบคลุมตำบลปากน้ำประแส ตำบลคลองปูน และตำบลพังราด อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ลักษณะทางกายภาพ

ปากน้ำประแส จังหวัดระยอง เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลและชายฝั่ง มีลักษณะของพื้นที่ป่าชายเลนและหาดโคลน หรือหาดเลน ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลลาดต่ำลงสู่อ่าวไทยทางทิศใต้ ซึ่งมีชายฝั่งทะเลยาวแห่งติดอ่าวไทยยาวประมาณ 1-3 กิโลเมตร มีแม่น้ำสายหลัก คือ แม่น้ำประแส ความยาวประมาณ 5-8 กิโลเมตร โดยมีต้นกำเนิดจากทิวเขาในจังหวัดจันทบุรี ไหลผ่านท้องที่ต่าง ๆ ในอำเภอแกลง ลงสู่ทะเลที่ตำบลปากน้ำกระแสะ

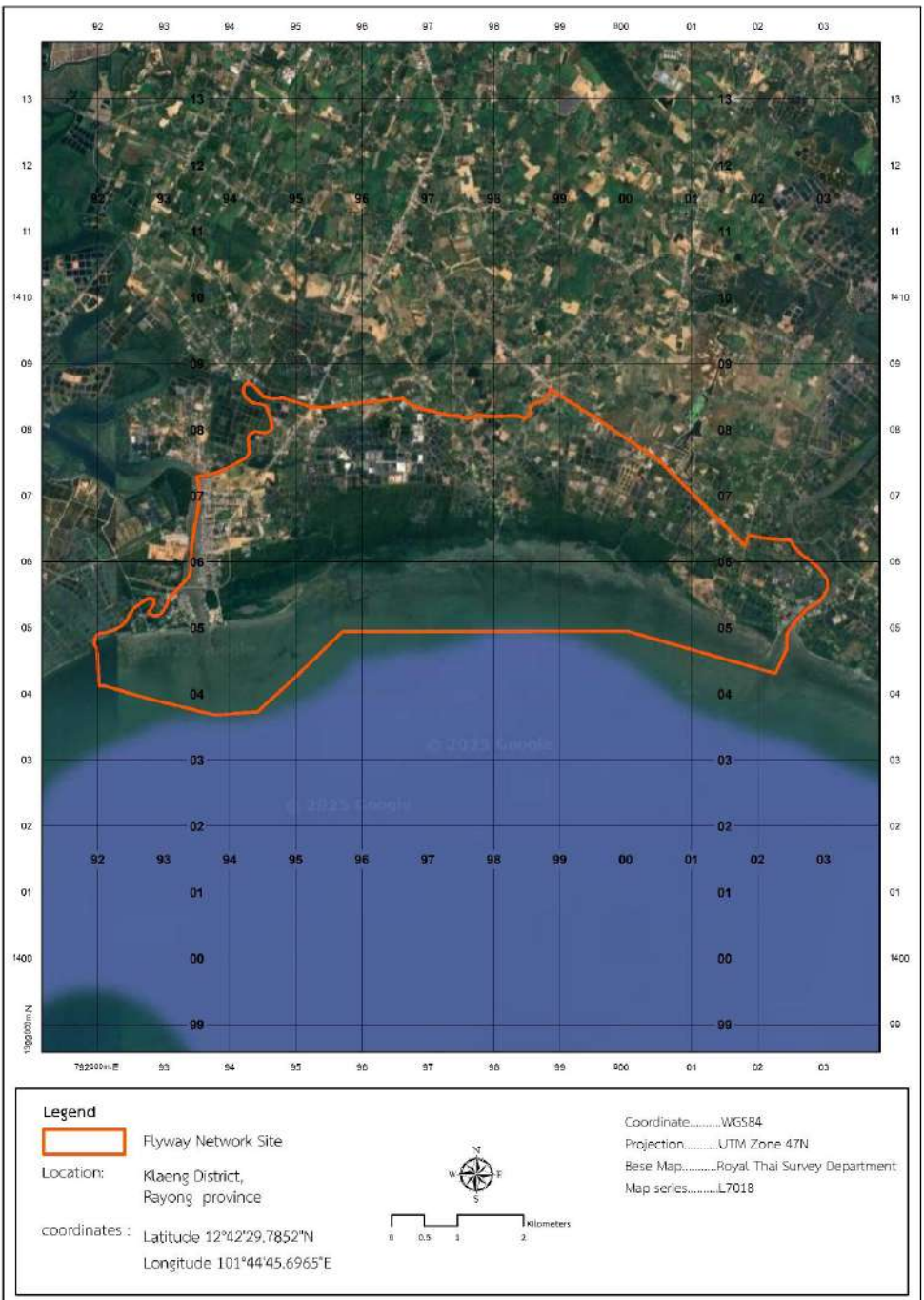
ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ :

นกน้ำอพยพเป็นกลุ่มสัตว์ป่าที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศชายฝั่งและพื้นที่ชุ่มน้ำ เนื่องจากมีบทบาทในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและเป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งที่อยู่อาศัย นกน้ำอพยพมักใช้พื้นที่ชุ่มน้ำหลากหลายประเภทในการหาอาหาร พักอาศัย และหลบภัยระหว่างการเดินทางไกล โดยถิ่นที่อยู่อาศัยเหล่านี้สามารถจำแนกได้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติ เช่น ทะเลและชายฝั่ง ป่าชายเลน และหาดโคลน ตลอดจนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น นาเกลือ ซึ่งล้วนมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของนกน้ำอพยพ สำหรับพื้นที่ปากน้ำประแส จังหวัดระยอง มีถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ ดังนี้

พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลและชายฝั่ง (Marine and Coastal Wetlands)

- ▶ ทะเลและชายฝั่งทะเล (Marine and Coastal)
- ▶ ป่าชายเลน (Mangroves)
- ▶ หาดโคลน หรือ หาดเลน (Mud flat)

กรรพยากรป่าไม้

ป่าชายเลน พบพันธุ์ไม้ทั้งสิ้น 8 วงศ์ (Families) 10 สกุล (Genus) 16 ชนิด (Species) มีความหนาแน่นรวมของต้นไม้เท่ากับ 174.00 ต้นต่อไร่ พันธุ์ไม้ที่พบมากที่สุดอยู่ในวงศ์ Rhizophoraceae ชนิดที่มีความหนาแน่นมากที่สุด คือ โกงกางใบเล็ก (*Rhizophora apiculata*) รองลงมา คือ แสมทะเล (*Avicennia marina*) และฝาดดอกขาว (*Lumnitzera racemosa*) (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2561) สำหรับพื้นที่ป่าชายเลนชั้นนอกซึ่งถูกน้ำท่วมถึงตลอดเวลา พบพันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ โกงกางใบเล็ก และ โกงกางใบใหญ่ ส่วนป่าชั้นกลางที่น้ำท่วมถึงเป็นครั้งคราว พบพันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ แสมขาว ลำพู และถั่วขาว ขณะที่ป่าชั้นในซึ่งน้ำท่วมไม่ถึง พบพันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ ปอทะเลและปรง

กรรพยากรสัตว์

(1) กลุ่มนก พบจำนวน 16 ชนิด ได้แก่

กลุ่มที่ 1 นกที่อยู่ในระดับใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR) จำนวน 1 ชนิด ได้แก่ นกชายเลนปากช้อน

กลุ่มที่ 2 นกที่อยู่ในระดับใกล้สูญพันธุ์ (EN) จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ นกหัวโตมลายู นกอีกล้วยตะโพกสีน้ำตาล นกทะเลขาเขียวลายจุด และนกนို့ตใหญ่

กลุ่มที่ 3 นกที่อยู่ในระดับมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU) จำนวน 1 ชนิด ได้แก่ นกยางจีน

กลุ่มที่ 4 นกที่อยู่ในระดับใกล้ถูกคุกคาม (NT) จำนวน 10 ชนิด ได้แก่ นกอีกล้วยใหญ่ นกปากแอนหางลาย นกปากแอนหางดำ นกข้อมทะเลอกแดง นกนို့ตเล็ก นกชายเลนปากโค้ง นกสั้้นท์คอแดง นกกาบบัว นกอ้ายจั่ว และนกกระสาแดง

นกน้ำอพยพที่สำคัญ :

ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR):

นกชายเลนปากช้อน
(Spoon-billed Sandpiper)

ใกล้สูญพันธุ์ (EN)

นกทะเลขาเขียวลายจุด
(Nordmann's Greenshank)

นกน็อตใหญ่
(Great Knot)

นกหัวโตมลายู
(Malaysian Plover)

นกอีโก้ยตะโพกสีน้ำตาล
(Far Eastern Curlew)

มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU)

นกยางจีน
(Chinese Egret)

(2) สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมมีบริเวณชายฝั่งทะเลของจังหวัดระยองพบ พะยูน 1 ชนิด สัตว์กลุ่มโลมา-วาฬ 3 ชนิด ได้แก่ โลมาหัวบาตรหลังเรียบ โลมาปากขวด และโลมาอิรวดี และพบปลาฉลามวาฬ 1 ชนิด จำแนกตามสถานภาพของชนิดพันธุ์โดยใช้หลักเกณฑ์การจำแนกจาก IUCN Red List Version 2025-1 (2025) ได้แก่

- ▶ สถานภาพใกล้สูญพันธุ์ (EN) ได้แก่ โลมาอิรวดี (*Orcaella brevirostris*)
- ▶ สถานภาพถูกคุกคามจนมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU) ได้แก่ โลมาหัวบาตรหลังเรียบ (*Neophocaena phocaenoides*)
- ▶ สถานภาพเป็นกังวลน้อยที่สุด (LC) ได้แก่ โลมาปากขวด (*Tursiops truncatus*) (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2561)

(3) สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง

พบ 16 วงศ์ 26 ชนิด เช่น วงศ์ Cerithiidae คือ หอยขี้นก (*Cerithium coralium*) วงศ์ Ellobiidae เช่น หอยหุแมว (*Cassidula aurisfelis*) หอยหูกปากเหลือง (*C. mustelina*) หอยหมาก (*Ellobium aurisjudae*) เป็นต้น วงศ์ Neritidae ได้แก่ หอยถั่วเขียว (*Clithon oualaniensis*) และหอยน้ำพริกปากส้ม (*Neripteron violaceum*) วงศ์ Potamididae เช่น หอยจุกแจงปากเหลี่ยม (*Cerithidea quoyii*) หอยขี้กา (*Telescopium telescopium*) หอยขี้กทราย (*Pirenella cingulata*) เป็นต้น วงศ์ Sesamididae เช่น ปูแสมก้ามส้ม (*Parasesarma plicatum*) ปูแสมก้ามแดง (*Peumolpe*) เป็นต้น

ชนิดพันธุ์ที่อยู่ในสถานภาพการอนุรักษ์ตาม IUCN Red List (2025-1) โดยอยู่ในระดับ Least Concern (LC) จำนวน 8 ชนิด ได้แก่ หอยหัวเข็มหมุด (*Optedicerus breviculum*) หอยขี้นก (*Cerithium coralium*) หอยหุแมว (*Cassidula aurisfelis*) หอยหมาก (*Ellobium aurisjudae*) หอยถั่วเขียว (*Clithon oualaniensis*) หอยน้ำพริกปากส้ม (*Neripteron violaceum*) หอยขี้กา (*Telescopium telescopium*) และหอยเจดีย์ (*Sermyla riqueti*) (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2566)

ชุมชนและการประกอบอาชีพในพื้นที่

ชุมชนในพื้นที่ ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล

- ▶ ตำบลปากน้ำประแส (5 ชุมชน) : หมู่ที่ 2 ตลาดตอนบน หมู่ที่ 3 ตลาดตอนล่าง หมู่ที่ 6 แหลมสน หมู่ที่ 7 แสมผู้ และหมู่ที่ 8 ตลาดตอนกลาง
- ▶ ตำบลคลองปูน (1 ชุมชน) : หมู่ที่ 4 ปากทางหลวง
- ▶ ตำบลคลองปูน (1 ชุมชน) : หมู่ที่ 1 ปากน้ำพังราด

การประกอบอาชีพ

เทศบาลตำบลปากน้ำประแส ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ติดลุ่มแม่น้ำประแสมีกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประมง เช่น กลุ่มแปรรูปอาหารทะเล มีการรวมกลุ่มกันในตำบลปากน้ำประแสหลายอาชีพ เช่น ปลากรอบสามรส กะปิ ขาใบขลุ่ย การประกอบอาชีพเกษตรกรรม พื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลตำบลปากน้ำประแสเป็นดินเค็ม ไม่เหมาะกับการทำการเกษตร มีการปลูกไม้ยืนต้น ประเภทมะม่วง ส่วนใหญ่พื้นที่ที่ปลูกมะม่วงจะเป็นหมู่ที่ 4 พื้นที่เหมาะสมกับการปลูกมะม่วง ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญคือ มะม่วง มะพร้าว ส่วนด้านแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ทางด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ถนนสายวัฒนธรรม บ้านเก่าริมน้ำประแส วัดตะเคียนงาม ศาลพลเรือพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เจดียวัดแหลมสน ส่วนทางด้านธรรมชาติ ประกอบด้วย หุบโปรงทอง กิจกรรมชมป่าชายเลนและนกน้ำคลองแสมผู้ นอกจากนี้ ยังมีนั่งแพเปือก ดูปะการัง อีกด้วย นอกจากนี้ สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกที่สำคัญของปากน้ำประแสก็คือ ปลากรอบสามรส มะม่วงมันนาซา กะปิ ทอดมันประแส ผัดเปรี้ยวหวาน หอยปากเปิด ขาใบขลุ่ย กวยเตี่ยวผัดปู จันรอน ปลาฮ้อแซ เคยชุบแป้งทอด ขนมขรอส กางเกงเล อาหารทะเลสด ๆ เป็นต้น

ตำบลคลองปูน อาชีพส่วนใหญ่เป็นอาชีพ เกษตรกรรม มีการทำสวนยาง สวนผลไม้ ได้แก่ ทุเรียน เงาะ และมีการทำนาเป็นบางส่วน อีกทั้งยังมีการปลูก พืช ผักสวนครัว ส่วนอาชีพอื่นก็เป็นการเลี้ยงสัตว์ได้แก่ การเลี้ยงไก่ เป็ด อาชีพประมงก็จะเลี้ยงกุ้งกันเป็นส่วนใหญ่ และหาสัตว์น้ำตามทะเลน้ำตื้น นอกจากนี้ ยังมีการประกอบอาชีพค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

ตำบลพังราด อาชีพส่วนใหญ่จึงเป็นการเกษตร การประมง การปศุสัตว์ และการบริการ

การดำเนินงานของเครือข่ายอนุรักษ์

การดำเนินงานของเครือข่ายอนุรักษ์เป็นกระบวนการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันปกป้อง พื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เครือข่ายอนุรักษ์มีบทบาทสำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ถ่ายทอด องค์ความรู้ เสริมสร้างศักยภาพของสมาชิก และกำหนดแนวทางการจัดการเชิงพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ การดำเนินงานของเครือข่ายอนุรักษ์ ปากน้ำประแส จังหวัดระยอง มีการดำเนินการ ดังนี้

เครือข่ายอนุรักษ์	กิจกรรมและบทบาทในพื้นที่	ความเกี่ยวข้องกับโครงการ
กลุ่มอนุรักษ์ทะเลไทย กรมทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่ง	เพื่อรวมตัวกันในการส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ ชุมชนที่ประกอบอาชีพท่องเที่ยว การประมง ให้มีความเข้มแข็งมีชีวิตที่ดีขึ้นและเกิดความยั่งยืน รวมทั้งร่วมกันดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ การดูแลรักษาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ในพื้นที่เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน ดำเนิน กิจกรรมของหน่วยงานที่เข้าไปดำเนินการ ในพื้นที่ ซึ่งเป็นการส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ หน่วยงานของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ด้านอนุรักษ์ พื้นฟู และใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่ การกิจ หรือกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร คือ จัดเก็บ ขยะในแนวปะการัง ชายหาด สนับสนุนกิจกรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวทางทะเล ตามหลักเกณฑ์วิธีการที่กรมทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่งกำหนด	การดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรในลักษณะนี้ มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่อาศัยของ นกน้ำอพยพ ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการ พื้นฟูสภาพแวดล้อม ลดแรงกดดันต่อระบบ นิเวศ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์ทรัพยากร อย่างสมดุลและยั่งยืน
กลุ่มประมง พื้นบ้านแหลมสน ภายในเครือข่ายของ กรมทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่ง	เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำและป่าชายเลน การกิจหรือกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร คือ เก็บขยะชายหาด	กิจกรรมของกลุ่มจึงมีส่วนสำคัญทั้งใน เชิงนิเวศ และสังคมต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟู ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพในระดับพื้นที่
กลุ่มอนุรักษ์ ป่าชายเลนบ้านหัวหิน ภายในเครือข่ายของ กรมทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่ง	เพื่อส่งเสริมการฟื้นฟูและอยู่ร่วมกันกับป่าชายเลน อย่างยั่งยืน ส่งเสริมอาชีพประมงชายฝั่งในพื้นที่ และการปลูกป่าชายเลนในชุมชนและพื้นที่สัตว์ น้ำในชุมชน การกิจหรือกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร คือ ปลูกป่าชายเลน เก็บขยะในป่าชายเลน และ ปลอ่ยพันธุ์สัตว์น้ำ	ภารกิจการปลูกป่าชายเลน ช่วยฟื้นฟู และขยายพื้นที่ถิ่นอาศัยให้หลากหลาย และสมบูรณ์ขึ้น ขณะที่การเก็บขยะ ในป่าชายเลน ลดความเสี่ยงจากมลพิษ โดยเฉพาะขยะพลาสติกที่อาจก่ออันตราย ต่อคนน้ำอพยพทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การพันติดตัวนกน้ำอพยพหรือนำไปกลืนกิน โดยเข้าใจว่าเป็นอาหาร นอกจากนี้ การปลอ่ย พันธุ์สัตว์น้ำ ยังช่วยฟื้นฟูแหล่งอาหาร ในระบบนิเวศชายฝั่ง ซึ่งส่งผลดีต่อห่วงโซ่ อาหารที่นกน้ำอพยพพึ่งพา โดยเฉพาะ ในช่วงที่ต้องใช้พลังงานสูงจากการบินอพยพ ระยะไกล

สถานการณ์การคุกคามต่อการดำรงชีวิต และการเปลี่ยนแปลงของ ประชากรนกน้ำอพยพและนกประจำถิ่น ในพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพ ปากน้ำประแส จังหวัดระยอง

สถานการณ์การคุกคามและปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงชีวิต และการเปลี่ยนแปลงของประชากรนกน้ำอพยพและนกประจำถิ่น ในพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพ ปากน้ำประแส จังหวัดระยอง สามารถสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยที่มีผล	รายละเอียด	ผลกระทบต่อชนกน้ำอพยพและนกประจำถิ่น
การพัฒนาเพื่อที่อยู่อาศัยและการพาณิชย์	พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ทำให้การใช้ประโยชน์พื้นที่และความหนาแน่นของชุมชนสูงขึ้น	การขยายตัวของพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างมีผลกระทบในทางตรงต่อถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่ป่าชายเลนหาดเลน หรือพื้นที่นาเกลือ ส่งผลให้นกน้ำอพยพสูญเสียแหล่งอาหารที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตระหว่างการอพยพ นอกจากนี้ สิ่งปลูกสร้างและกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การระบายน้ำเสียจากชุมชนทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง เช่น ความเค็มของน้ำลดลง ตะกอนสะสมมากขึ้น หรือพืชอาหารของนกเสื่อมโทรมลง นอกจากนี้เมื่อมีการขยายตัวของพื้นที่ชุมชนจะส่งผลให้มีกิจกรรมในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น มีแนวโน้มของการใช้ยานพาหนะ หรือเสียงจากการก่อสร้าง ทำให้กนกน้ำอพยพไม่สามารถใช้พื้นที่นั้นอย่างปลอดภัย อาจนำไปสู่การละทิ้งพื้นที่
ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน	มีรายงานการระบาดของปลาหมอคงคำ	การระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหารของนกน้ำอพยพเนื่องจากปลาหมอคงคำเป็นปลาที่กินได้ทั้งพืชและสัตว์น้ำขนาดเล็ก เช่น กุ้ง หอย ปู ปลาเล็ก และแมลงน้ำ ซึ่งเป็น แหล่งอาหารสำคัญของนกน้ำอพยพซึ่งเมื่อปลาหมอคงคำจะแพร่พันธุ์อย่างรวดเร็วและเมื่อมีจำนวนมาก จะเกิดการแข่งขันแย่งอาหาร ทำให้ปริมาณอาหารของนกน้ำอพยพลดลง โดยเฉพาะในแหล่งน้ำตื้น นอกจากนี้ ปลาหมอคงคำมีพฤติกรรมไล่ตะกอนและทำให้น้ำขุ่นซึ่งส่งผลให้พืชน้ำลดลงอีกด้วย

ปัจจัยที่มีผล	รายละเอียด	ผลกระทบต่อนกน้ำอ้อยพวยและนกประจำถิ่น
มลพิษทางน้ำ	มีต้นเหตุจากน้ำเสียจากครัวเรือน และของเสียจากเมือง และน้ำเสียจากโรงงาน โดยผลการตรวจวัดคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่ง ในปี พ.ศ. 2565 บริเวณปากแม่น้ำพังราด และปากแม่น้ำประแส อยู่ในเกณฑ์พอใช้ แต่จากการประชุมพบว่า มีการปล่อยน้ำเสียจากภาคครัวเรือน เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม	มลพิษจากน้ำเสียจากชุมชนหรือโรงงาน ทำให้ ออกซิเจนในน้ำลดลง ส่งผลให้สิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก เช่น กุ้ง หอย ปลาเล็ก ตายหรือลดจำนวนลง ส่งผลให้นกน้ำอ้อยพวยที่กินสัตว์น้ำเหล่านี้เป็นอาหาร จึงขาดแหล่งอาหารหลัก และอาจต้องอพยพต่อไปยังพื้นที่อื่นที่ไกลและเสี่ยงมากขึ้น นอกจากนี้ มลพิษทำให้พืชน้ำตาย หรือแพลงก์ตอนเปลี่ยนชนิด ส่งผลให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรมและไม่สามารถรองรับสัตว์น้ำหรือสัตว์ปีกได้ตามเดิมในกรณีรุนแรงอาจเกิด “น้ำเน่า” ซึ่งอาจทำให้เกิดปลาตายเป็นจำนวนมาก และนกน้ำอ้อยพวยต้องละทิ้งพื้นที่ นอกจากนี้ หากในน้ำปนเปื้อนสารเคมี เช่น โลหะหนัก (เช่น ตะกั่วปรอท) สามารถสะสมในตัวสัตว์น้ำ ที่เป็นอาหารของนกน้ำอ้อยพวยเมื่อนกน้ำอ้อยพวยกินสัตว์เหล่านั้นเข้าไป จะเกิดการสะสมของสารพิษในร่างกาย ส่งผลต่อสุขภาพ ระบบสืบพันธุ์ และอัตราการอยู่รอดของนกน้ำอ้อยพวย
การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสภาพอากาศรุนแรง	ปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีอุณหภูมิสูงกว่าค่าเฉลี่ยโดยทั่วไป ค่าเฉลี่ยทั้งปี 28.1 องศาเซลเซียส สูงกว่าค่าเฉลี่ยในคาบ30ปี(พ.ศ.2534-2563) หรือค่าปกติ 0.7 องศาเซลเซียส ซึ่งนับว่าเป็นอุณหภูมิเฉลี่ยสูงที่สุดเป็นลำดับที่ 1 ของประเทศไทยในรอบ 73 ปี (พ.ศ. 2494-2566)	สภาพอากาศที่แปรปรวนทำให้ช่วงเวลาของฤดูฝน/แล้งไม่แน่นอน ส่งผลให้ พฤติกรรมการอพยพของนกน้ำอ้อยพวยไม่สอดคล้องกับความพร้อมของแหล่งอาหาร หากนกน้ำอ้อยพวยมาถึงก่อนหรือหลังช่วงเวลาที่มีอาหารมากที่สุดจะกระทบต่อสุขภาพ การเจริญเติบโต และการสืบพันธุ์ของพวกมัน เมื่ออุณหภูมิที่สูงขึ้นและความเค็มที่เปลี่ยนไปของน้ำทำให้ชนิดพันธุ์พืชและสัตว์เปลี่ยนแปลง เช่น แพลงก์ตอนลดลง สัตว์น้ำพื้นถิ่นบางชนิดสูญหาย ส่งผลให้แหล่งอาหารของนกน้ำอ้อยพวยลดลงหรือเปลี่ยนไป นกน้ำอ้อยพวยอาจต้องใช้พลังงานมากขึ้นในการหาอาหาร หรือไม่สามารถอยู่รอดได้ในพื้นที่เดิม นอกจากนี้ เมื่อพื้นที่ชุ่มน้ำบางแห่งสูญเสียความสามารถในการรองรับนกน้ำอ้อยพวย เนื่องจากภัยธรรมชาติหรือน้ำทะเลท่วมถาวร จะทำให้เส้นทางอพยพขาดตอน ส่งผลให้นกอาจไม่สามารถเดินทางระหว่างแหล่งอาศัยได้สำเร็จ เพิ่มความเสี่ยงต่อการตายหรือลดจำนวนประชากรในระยะยาว

4. สรุป

ปากน้ำประแส จังหวัดระยอง มีพื้นที่ประมาณ 19,219 ไร่ (3,075.14 เฮกเตอร์) ครอบคลุม ตำบลปากน้ำประแส ตำบลคลองปูน และตำบลพังราด อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลและชายฝั่ง (Marine and Coastal Wetlands) ได้แก่ ทะเลและชายฝั่งทะเล (Marine and Coastal) ป่าชายเลน (Mangroves) และหาดโคลน หรือ หาดเลน (Mud flat)

ในพื้นที่ พบนกตามทะเลเป็นชนิดพันธุ์สัตว์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย สำหรับกลุ่มสัตว์มีกระดูกสันหลังประเภทนก ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2563 ได้แก่ นกที่อยู่ในระดับใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR) จำนวน 1 ชนิด ได้แก่ นกชายเลนปากช้อน นกที่อยู่ในระดับใกล้สูญพันธุ์ (EN) จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ นกหัวโตมลายู นกอีกล้วยตะโพกสีน้ำตาล นกทะเลขาเขียวลายจุด และนกน็อตใหญ่ และนกที่อยู่ในระดับมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU) จำนวน 1 ชนิด ได้แก่ นกยางจีน

สถานการณ์การคุกคามต่อการดำรงชีวิต และการเปลี่ยนแปลงของประชากรนกน้ำอพยพและนกประจำถิ่นในพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพปากน้ำประแส จังหวัดระยอง พบว่าในพื้นที่ที่มีการขยายตัวของชุมชนและสิ่งปลูกสร้างทำให้พื้นที่ป่าชายเลนและนาเกลือถูกแปรสภาพ ส่งผลให้แหล่งอาหารและที่พักพิงของนกลดลง อีกทั้งกิจกรรมของมนุษย์ เช่น การระบายน้ำเสียและการก่อสร้าง ยังสร้างความรบกวนจนทำให้นกบางชนิดละทิ้งพื้นที่ นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน เช่น ปลาหมอหางดำ ได้แย่งชิงทรัพยากรอาหารและทำให้ระบบนิเวศน้ำเสื่อมโทรมลง ส่วนปัญหามลพิษทางน้ำจากชุมชนและโรงงานทำให้สิ่งมีชีวิตในน้ำขนาดเล็กลดจำนวนลง และมีความเสี่ยงต่อการสะสมสารพิษในนกน้ำอพยพ ขณะที่ปัญหาขยะทะเล โดยเฉพาะพลาสติกและของเสียจากกิจกรรมชายฝั่ง ส่งผลให้ถิ่นอาศัยเสื่อมโทรมและเป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิตของนกโดยตรง ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศยิ่งทำให้ฤดูกาลไม่แน่นอน ส่งผลให้การอพยพไม่สอดคล้องกับช่วงเวลาที่มีอาหารมากที่สุด กระทั่งต่อสุขภาพและการสืบพันธุ์ของนก อีกทั้ง การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิและการเปลี่ยนแปลงความเค็มของน้ำยังทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนไป สุดท้ายการกัดเซาะชายฝั่งที่รุนแรงทำให้หาดเลน ป่าชายเลน และพื้นที่นาเกลือถูกทำลายต่อเนื่อง ส่งผลให้แหล่งอาหารและพื้นที่พักแรมของนกน้ำอพยพลดลงหรือหายไป ซึ่งอาจกระทบต่อเส้นทางการอพยพโดยรวมและเพิ่มความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ในระดับท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ

ข้อควรปฏิบัติในพื้นที่เครือข่ายนกน้ำอพยพ

ประชาชน/นักท่องเที่ยว

- ▶ หลีกเลี่ยงการรบกวนนกน้ำอพยพ ได้แก่ ไม่ส่งเสียงดังรบกวนนกน้ำอพยพ เว้นระยะห่างในการถ่ายรูปกับนกน้ำอพยพ ไม่เข้าใกล้บริเวณที่นกน้ำอพยพอาศัยอยู่
- ▶ ทิ้งขยะอย่างเหมาะสม ได้แก่ ไม่ทิ้งขยะในพื้นที่ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ หรือนำขยะกลับออกจากพื้นที่ทุกครั้ง และหลีกเลี่ยงการใช้ภาชนะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง
- ▶ ใช้เส้นทางที่กำหนดและเคารพกฎของพื้นที่ ได้แก่ เดินตามทางเดินไม้หรือเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่จัดไว้และปฏิบัติตามป้ายแนะนำและคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่
- ▶ สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับนกน้ำอพยพและพื้นที่ก่อนเข้าชม ใช้บริการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือชุมชนในพื้นที่ และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
- ▶ หลีกเลี่ยงการสัมผัสกับซากนกหรือนกน้ำอพยพ เพื่อป้องกันโรคระบาดจากนกสู่คน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ▶ วางแผนและบริหารจัดการพื้นที่ ได้แก่ จัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่เครือข่ายให้สอดคล้องกับแนวทางของ EAAFP และการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ พร้อมทั้งกำหนดเขตพื้นที่ใช้ประโยชน์เพื่อควบคุมกิจกรรม ที่อาจกระทบต่อถิ่นอาศัยของนกน้ำอพยพ และร่วมกันดูแลและฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำอพยพ เช่น พื้นที่ชุ่มน้ำ ป่าชายเลน ชายฝั่งทะเล ชายหาด
- ▶ สำรวจและติดตามประชากรนกน้ำอพยพอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ จัดทำฐานข้อมูลประชากรและชนิดพันธุ์ พร้อมทั้งการเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและภัยคุกคามต่าง ๆ รวมถึงชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกรานและควบคุมสัตว์ที่เป็นภัยคุกคามต่อนก เช่น สุนัขจร แมวจร รวมทั้งการสนับสนุนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ▶ สร้างความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรท้องถิ่น ได้แก่ ส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ สนับสนุนกิจกรรมเรียนรู้ เช่น ค่ายดูนก หรือกิจกรรมปลูกป่าชายเลน
- ▶ ประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ชุมชน ได้แก่ จัดทำสื่อการเรียนรู้ เช่น แผ่นพับ ป้ายความรู้ หรือแอปพลิเคชันนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมในวันสำคัญ เช่น วันนกอพยพโลก

บรรณานุกรม

eBird. (2025). **ชนิดพันธุ์นก**. สืบค้นจาก <https://ebird.org>

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2561). **ข้อมูลทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จังหวัดระยอง**

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2566). **รายงานสถานการณ์ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและการกีดขวางชายฝั่งของประเทศ พ.ศ. 2566** เอกสารออนไลน์ <https://newweb.dmcr.go.th/detailLib/9030>

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2566). **รายงานสถานการณ์ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและการกีดขวางชายฝั่ง ของจังหวัดระยอง** เอกสารออนไลน์ <https://dmcrth.dmcr.go.th/snpp/download/691/1/>

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2563). **ทะเบียนชนิดพันธุ์สัตว์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย สำหรับกลุ่มสัตว์มีกระดูกสันหลัง ประเภทนก**. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2558). **ทรัพยากรป่าชายเลน จังหวัดระยอง**. เอกสารออนไลน์ <https://www.dmcr.go.th/detailLib/106>

**สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**

เลขที่ 60/1 ซอยพหลุวัฒนา 7 ถนนพระรามที่ 6 แขวงพญาไท

เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

อีเมล : onep.flyway@gmail.com

โทรศัพท์ : 0 2265 6560 โทรสาร: 0 2265 6560